

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Hallituksen esitys (HE 78/2015) perusopetuslain 48 f §:n muuttamisessa – Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen korottaminen

Esitetyt 100 prosentin maksukorotukset kohtuuttomia

Hallitusohjelman yhteydessä päätettiin lukuisista lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvista leikkauksista ja maksukorotuksista. Näistä yksi on koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen korottaminen.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan aamu- ja iltapäivätoiminnan enimmäismaksujen korottamista 100 prosentilla. 570 tunnin osalta enimmäismaksu korotettaisiin nykyisestä 60 eurosta 120 euroon ja 760 tunnin osalta enimmäismaksu korotettaisiin 80 eurosta 160 euroon. Jos toimintaa tarjotaan enemmän kuin 760 tuntia lukuvuodessa, maksusta ei edelleenkään säädettäisi, vaan kunta voisi päättää siitä vapaasti.

Kuntien päättämät maksut ovat yleensä enimmäismaksun suuruisia tai lähellä sitä. Enimmäismaksujen korotuksen toteuttaminen tarkoittaisi myös käytännössä sitä, että kunnat nostaisivat asiakasmaksuja todella huomattavasti.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää 100 prosentin kertakorotusta kohtuuttomana ja perusteettomana. Kohtuullinen korotus perustuisi hintakehitykseen, esimerkiksi elinkustannusindeksiin. Elinkustannusindeksin muutoksen mukainen maksukorotus olisi vain 21 prosenttia. Tällöin kolmen päivittäisen tunnin osalta korotettu maksu olisi 73 euroa kuukaudessa ja neljän päivittäisen tunnin osalta 97 euroa kuukaudessa.

Pienten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnalle suuri tarve

Aamu- ja iltapäivätoiminnan tarvetta Suomessa korostavat pienten koululaisten lyhyet koulupäivät, vanhempien korkea työssäkäyntiaste ja se, että vanhemmat tekevät valtaosin kokopäivätyötä.

Toiminnalla on suuri merkitys pienten koululaisten vanhempien työn ja perheen yhteensovittamiselle.

Syyslukukaudella 2014 aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestettiin 295 Manner-Suomen kunnassa. Neljässä kunnassa toimintaa ei järjestetty. Toimintaan osallistui yhteensä 52 765 lasta, joista 1. vuosiluokan oppilaita oli 32 745, 2. vuosiluokan 17 765 ja 3.-9.-vuosiluokkien erityisen tuen piirissä olevia lapsia 2186. 1. vuosiluokan oppilaita 54,6 %, 2. vuosiluokan oppilaita 29,4 % ja erityisen tuen oppilaita 6,8 % osallistui toimintaan syyslukukaudella 2014.

Toimintaa tarvitsevia lapsia jää ulkopuolelle

Maksujen korottaminen esitetyllä tavalla johtaisi siihen, että aamu- ja iltapäivätoimintaa tarvitsevia lapsia jää toiminnan ulkopuolelle. Hyvin monet vanhemmat pitäisivät maksuja liian korkeina ja jättävät hakematta aamu- ja/tai iltapäivätoimintapaikkaa lapselleen. On todennäköistä, että toimintaan osallistuvien lasten osuus pienenee merkittävästi. Ehdotetun korotuksen jälkeen asiakasmaksujen osuus aamu- ja iltapäivätoiminnan kokonaiskustannuksista olisi erittäin korkea.

Jos asiakasmaksuja korotetaan esitetyllä tavalla, kuntien maksuosuuden pienenemisen lisäksi vaarana on, että valtio vetäytyy toiminnan rahoittamisesta. Tämä johtaisi aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen vähenemiseen kunnissa. Aamu- ja iltapäivätoiminnan supistuminen kasvattaisi myös työttömyyttä.

Ehdotettu säännös maksualennuksista ja –vapautuksista ei turvaa lasten osallistumismahdollisuuksia

Perusopetuslain voimassa olevan säännöksen mukaan aamu- ja iltapäivätoiminnan ”maksu *voidaan* jättää perimättä tai sitä *voidaan* alentaa, jos huoltajan elatusvelvollisuus, toimeentuloedellytykset tai huollolliset näkökohdat huomioon ottaen siihen on syytä.” Koska laki ei edellytä maksujen alentamista tai maksuista vapauttamista, käytännöt vaihtelevat kunnittain. Opetushallituksen kyselyn perusteella 21 prosentissa kunnissa ei myönnetä maksuista alennuksia tai vapautuksia.

Suhteellisesti maksut rasittavat eniten pienituloisia perheitä, koska maksuissa ei ole tuloperusteisia maksuluokkia ja maksuvapautusta tai -alennusta pitää erikseen hakea. Kuntien käytännöt tiedottaa maksualennus- tai vapautusmahdollisuudesta vaihtelevat eikä kaikilla vanhemmilla ole niistä tietoa.

Maksualennus- tai vapautusmahdollisuus tunnetaan nykyisin hyvin huonosti. Opetushallituksen kyselyn mukaan vain 24 prosenttia huoltajista tunsivat maksuvapautus- tai alennusmahdollisuuden vuonna 2014. **Koska vanhemmilla ei ole tietoa maksujen alentamis- ja vapautusmahdollisuudesta, monet perheet jättävät lapsensa ilmoittamatta toimintaan tai ottavat lapsensa pois toiminnasta maksujen vuoksi. Tiedostusta alennus- ja vapautusmahdollisuudesta on parannettava.**

MLL pitää tärkeänä, että maksujen suuruus ei ole esteenä aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistumiselle. Tämän varmistamiseksi ensinnäkin maksujen yleinen taso on pidettävä kohtuullisena. Nyt esitetyt maksukorotukset ovat jo keskituloistenkin perheiden kannalta huomattavia. Toiseksi pienituloisten perheiden lasten osallistumisen varmistamiseksi aamu- ja iltapäivätoimintaan nykyistä asiakasmaksujen vapautus- ja alennusjärjestelmää on kehitettävä.

MLL kannattaa ja pitää tärkeänä, että maksujen alentamisesta tai vapauttamisesta annetaan velvoittava säännös. Hallituksen esityksessä ehdotettu säännös ei kuitenkaan ole riittävä takaamaan sitä, että aamu- ja iltapäivätoimintaa tarvitsevat lapset voivat osallistua yhdenvertaisella tavalla toimintaan.

Maksujen alennus- ja vapautusperusteita ei ole selkeällä tavalla määritelty. Käytännöt kunnissa olisivat edelleen hyvin vaihtelevia. Yhdenvertaisuuden varmistamiseksi tarvittaisiin selkeästi määritellyt kriteerit ja

menettely maksun alentamiseen ja vapauttamiseen. **Vanhemmilla on myös korkea kynnyks hakea maksu-
alennusta tai –vapautusta.**

Lapsen oikeudet otettava vakavasti - Julkisen talouden sopeutustoimien kokonaisvaikutukset lapsiin arvioitava

**Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen mukaisesti lapsia koskevissa toimissa on ensisijai-
sesti otettava huomioon lapsen etu.** Päätettäessä aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevasta lainsäädännöstä
lapsen edun tulee olla ensisijainen harkintaperuste. **Lapsivaikutusten arviointi on väline lapsen edun sel-
vittämiseen.**

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla toteutetaan useita lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattuja oikeuksia.
Toiminnalla toteutetaan lapsen oikeuksien sopimuksessa (31 artikla) turvattua oikeutta vapaa-aikaan, leik-
kiin, virkistystoimintaan ja kulttuuriin. Aamu- ja iltapäivätoiminnalla tuetaan lapsen kokonaisvaltaista hy-
vinvointia ja kehitystä (6 artikla), lapsen koulunkäyntiä ja oppimista (28-29 artiklat) sekä tuetaan vanhempia
kasvatustehtävässään (18 artikla). Toiminnalla edistetään osallisuutta (12 artikla), lasten yhdenvertaisuutta
(2 artikla) ja lapsen etua (3 artikla) eli lapsen oikeuksien kokonaisvaltaista huomioon ottamista.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa valvova lapsen oikeuksien komitea totesi Suomea kos-
kevissa päätelmissään pitävänsä myönteisenä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämistä 1. ja 2.
vuosiluokan oppilaille. Merkille pantavaa on, että **komitea esitti samalla huolensa siitä, ettei kuntia velvoi-
teta järjestämään aamu- ja iltapäivätoimintaa, mikä vaikeuttaa vanhempien työelämän ja perhe-elämän
yhteensovittamista** (YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomea koskevat päätelmät 2011, CRC/C/FIN/CO/4,
kappale 55).

**Hallitus on ohjelmassaan korostanut lapsi- ja perhevaikutusten arviointia. MLL korostaa, että vaikutusten
arvioinnin tekemisen lisäksi arvioinnin tulokset otetaan huomioon valmistelusta.** Kuten hallituksen esi-
tyksessä todetaan, että maksujen merkittävän korottamisen seurauksena sosiaalisesti ja sosioekonomisesti
heikommassa asemassa olevien lasten mahdollisuus osallistua aamu- ja iltapäivätoimintaan heikentyy.
Maksujen korottamisen seurauksena toimintaan osallistumisen vähenee. Toimintaan osallistuminen vaa-
rantuu erityisesti pienituloisissa, monilapsisissa ja yksinhuoltajaperheissä.

**Hallitus on aamu- ja iltapäivätoiminnan maksujen korotusten lisäksi samanaikaisesti tekemässä monia
muitakin heikennyksiä lasten palveluihin ja perheiden tukeen.** Yhdessä nämä heikentävät perustuslain 19
§:n 3 momentissa säädettyä julkisen vallan velvoitetta **tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta
vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.**

Perustuslain 16 §:n 2 momentin mukaan **julkisen vallan velvoitteena on turvata jokaisen oikeus kehittää
itseään varattomuuden sitä estämättä.** Esitetyt aamu- ja iltapäivätoiminnan maksukorotukset yhdessä
hallituksen kaavailemien muiden lasten vapaa-ajantoimintojen heikennysten kanssa heikentävät tämän
oikeuden toteutumista.

Koska esityksellä on vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen, MLL pitää tärkeänä, että esityksestä hankitaan perustuslakivaliokunnan lausunto.

Helsingissä 18.11.2015

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Milla Kalliomaa
vt. pääsihteeri

Esa Iivonen
johtava asiantuntija